

Norges deltakelse på EXPO 2005

- sluttrapport fra NHD



Innhold

I. Innledning

II. Om EXPO 2005

III. Bakgrunn for Norges deltakelse

1. NHDs erfaringer

IV. Organisering

1. Nordisk organisasjon
2. Budsjett og finansiering
3. Organisering av arbeidet i Norge
4. NHDs kommentarer
Samarbeidspartneres kommentarer til organisering

V. Utforming av tematisk profil og valg av konsept

1. Norske interesser
2. Nordisk konsept
3. NHDs erfaringer
Samarbeidspartneres kommentarer til tematisk profil og valg av konsept

VI. Involvering av næringslivet

1. Nordisk modell for bruk av VIP-lokalene
2. Norske aktørers rolle
3. NHDs erfaringer
Samarbeidspartneres kommentarer om involvering av næringslivet

VII. Gjennomføringsfasen

1. Besøkstatistikk
2. Planlegging av norske aktiviteter
3. Norges Dag
4. Andre næringslivsaktiviteter
5. NHDs erfaringer
Samarbeidspartneres kommentarer til Norges dag og andre arrangementer

VIII. Oppsummering og konklusjoner

I. Innledning

Nærings- og handelsdepartementet (NHD) fremlegger med denne rapporten en gjennomgang og vurdering av planlegging, organisering og gjennomføring av Norges deltakelse på EXPO 2005.

Profilering av norsk næringsliv har historisk vært en av de viktigste årsakene til vår deltakelse på verdensutstillinger. Som myndighetsansvarlig for næringsprofilering i utlandet, er det NHDs ansvar å vurdere og planlegge deltakelse på verdensutstillinger.

Den nordiske deltakelsen og etableringen av et eget prosjektsekretariat i København førte mye av arbeidet med Norges deltakelse ut av departementet. Som premissleverandør og medlem i styret og arbeidsgruppe var NHD imidlertid en aktiv deltaker gjennom hele prosjektperioden.

Denne rapporten tar ikke for seg den nordiske deltakelsen i sin helhet. For en vurdering av den nordiske deltakelsen på EXPO 2005 vises det til "Report on The Joint Nordic Participation at EXPO Aichi World Exposition in March 25 to September 25 2005, in Nagoya Japan" som er gjennomført av det nordiske sekretariatet på oppdrag av styret. Den nordiske rapporten kan med fordel leses komplementært til den norske.

Gjennomgangen og vurderingene i denne rapporten er gjort av NHD, med verdifulle innspill fra samarbeidspartnere i form av bedrifter, organisasjoner og departementer som har vært involvert i prosjektet. Det er ikke gjennomført noen formell evaluering, og konklusjonene i rapporten, samt avgrensning og vinkling står for NHDs regning.

II. Om EXPO 2005

Det internasjonale utstillingsbyrået BIE (Bureau International des Expositions), ble opprettet i 1928. Formålet med BIE er å regulere hyppighet og kvalitet på verdensutstillinger. NHD har ansvaret for å følge opp det norske medlemskapet i BIE, samt eventuell norsk deltagelse på verdensutstillinger.

Verdensutstillinger deles inn i to kategorier, "Registered exhibitions" som er de store verdensutstillingene og "Recognised exhibitions", som er mindre, tematiske utstillinger. Norge har deltatt på alle de store verdensutstillingene de siste årene; EXPO' 92 i Sevilla, EXPO 2000 i Hannover og sist EXPO 2005 i Aichi. I tillegg har vi deltatt på en rekke mindre utstillinger, bl.a. i Lisboa i 1998 og i Taejon, Korea i 1993.

Japan ble formelt tildelt vertskapet for EXPO 2005 ved generalforsamling 15.12.00). Utstillingen ble lagt til Aichi prefekturet som består av Nagoya, Nagakute Town, Toyota City og Seto City. Aichi har en samlet befolkning på litt over 7,2 millioner innbyggere, hvorav 2 millioner bor i byen Nagoya. Prefekturet har et BNP likt Italia, og store deler av Japans industri holder til her.

EXPO 2005 i Aichi foregikk i perioden 25. mars til 25. september 2005. Temaet for utstillingen var "Nature's Wisdom" med fokus på miljø, energi, naturressurser, IKT og

bioteknologi. Livsstil, velferd og forholdet menneske, natur og kultur var også sentrale elementer i utstillingens konsept. Paviljonger ble stilt gratis til disposisjon, men måtte innredes og bemannes av den enkelte deltager.

Fire internasjonale organisasjoner (FN, OECD, Røde Kors og ITTO) og 118 land deltok på EXPO 2005. Blant de deltakende landene var viktige handelspartnere for Norge fra alle kontinenter representert.

III. Bakgrunn for Norges deltakelse

Følgende forhold var særlig viktige for vurderingen av norsk deltakelse; interesse fra næringslivet, omdømme/ forholdet til vertslandet og kostnadshensyn.

NHD var bevisst på at en deltagelse på verdensutstillingen isolert sett ikke ville gi store, direkte resultater for næringslivet. Verdensutstillinger som arena for generell næringslivsprofilering har fått mindre betydning enn tidligere. En kritisk suksessfaktor for norsk deltakelse var hvorvidt man lyktes i å bruke verdensutstillingen som en møteplass for politikk og næringsliv. Norske erfaringer fra EXPO 2000 tydet på at nettopp dette kunne være en viktig målsetning ved en fremtidig norsk deltagelse på en verdensutstilling. Samtidig var inntrykket at næringslivet ikke så seg tjent med den type medvirkning som utgjorde Norge på EXPO 2000 AS. I Hannover sto næringslivet for 30 prosent av finansieringen av den norske paviljongen, men fant det i ettertid vanskelig å få direkte uttelling ved å delta. Derfor ønsket næringslivet primært offentlige midler til deltakelse på fremtidige utstillinger.

Japan var i 2002 Norges femte største handelspartner og Norges største eksportmarked i Asia. Japan var det viktigste enkeltmarkedet for norsk fisk, og videre er skipsfart og reiseliv sentrale næringer i forhold til Japan. Norges bilaterale økonomiske forhold til Japan var således et viktig moment for norsk deltakelse.

Ulike alternativer for norsk og nordisk deltakelse på EXPO 2005 ble skissert i en konsekvensutredning som NHD initierte. En påfølgende bred høringsrunde viste at norsk næringsliv var lite villig til å bidra i grunnfinansieringen av Norges deltakelse. NHD tok dette til etterretning, men gjorde i samarbeid med de øvrige nordiske land en felles vurdering av en samlet deltakelse. Norsk deltakelse kom først på plass da Danmark presenterte et forslag om felles nordisk deltakelse innenfor en nøktern kostnadsramme.

Den valgte modellen forutsatte felles nordisk utstilling med fokus på utvalgte temaer, felles generalkommissær og sekretariat. Løsningen ble estimert til å koste 50 millioner DKK. Norges andel av dette var i henhold til Nordisk Ministerråds fordelingsnøkkel ca 13 mill NOK, et beløp som måtte sikres med offentlige midler. Til sammenlikning brukte Norge alene omtrent 100 mill. NOK på deltakelsen på EXPO 2000 i Hannover.

På denne bakgrunn og etter dialog mellom utvalgte departementer gikk regjeringen i mai 2003 inn for deltagelse på EXPO 2005 med følgende finansiering:

- Nærings- og handelsdepartementet (NHD) 4 – 7 mill. NOK
- Fiskeridepartementet (FKD) 3 mill. NOK
- Utenriksdepartementet (UD) 2 mill. NOK
- Miljøverndepartementet (MD) 1 mill. NOK

- Kunnskapsdepartementet (KD, tidligere Utdannings- og forskningsdepartementet) 1 mill. NOK
- Olje- og energidepartementet (OED) 1 mill. NOK
- Landbruks- og matdepartementet (LMD) 1 mill. NOK

NHDs erfaringer

NHDs erfaringer fra denne prosessen taler i retning av at fremtidig deltakelse på verdensutstillinger ikke primært kan vurderes ut fra næringsprofilering, men at Norgesprofilering og det bilaterale forholdet til vertslandet er et vel så viktige elementer.

Beslutningsprosessen om norsk deltakelse på EXPO 2005 tok svært lang tid. Da det omsider ble klart at Norge skulle delta, var det kun halvannet år til åpningen av verdensutstillingen. I et prosjekt av denne dimensjonen og med fem involverte land er dette minimalt med tid, og den sene beslutningen fikk konsekvenser for gjennomføringen av prosjektet.

IV. Organisering

1. Nordisk organisasjon

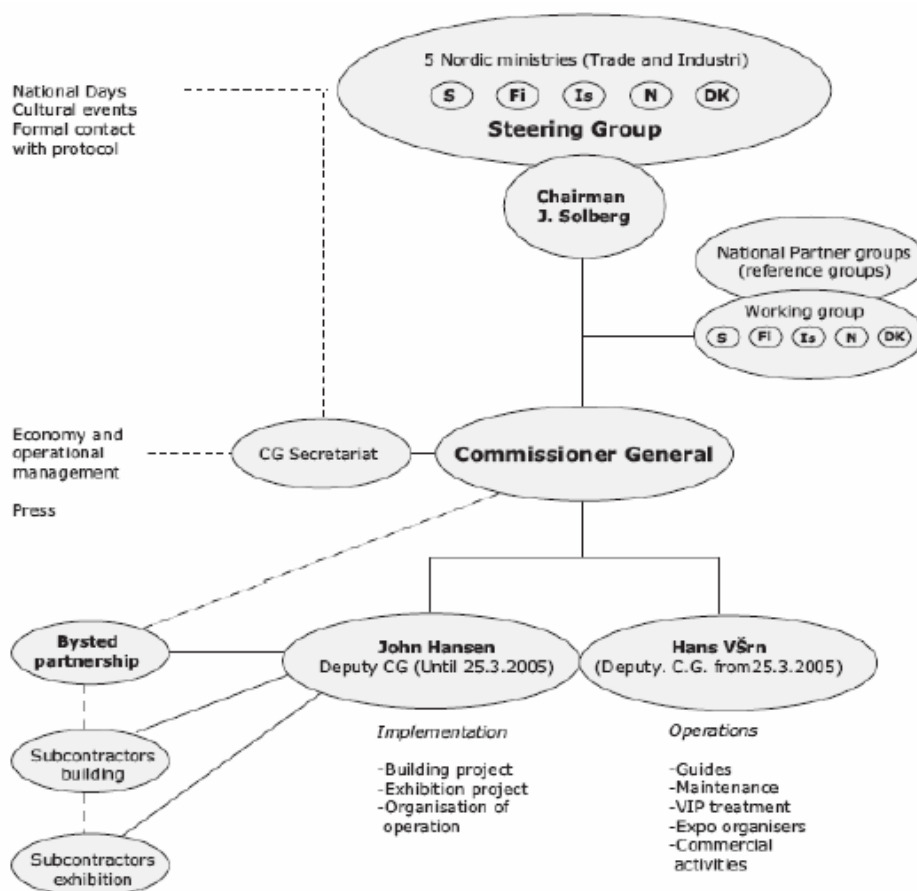
Organiseringen av den nordiske deltakelsen startet umiddelbart etter at beslutningen om deltakelse var tatt. En nordisk arbeidsgruppe bestående av representanter fra ansvarlige departementer i de nordiske land møttes fem ganger i løpet av sommeren og høsten 2003 for å planlegge prosjektet. Arbeidsgruppen jobbet blant annet med organisasjonsstruktur, tidsplan, finansiering, budsjett, samarbeid med Nordisk Ministerråd og konsept for utstillingen. Arbeidsgruppen forberedte beslutningsmaterialet til styringsgruppen som i samme periode hadde to møter.

I første møte i det nordiske styret, den 19. september 2003, ble departementsråd i NHD Jan Solberg valgt til leder for det nordiske styret. Pertti Huitu fra Finland ble senere utnevnt til nordisk generalkommissær og startet sitt virke i desember 2003.

Generalkommissæren opprettet sekretariatet for den nordiske deltagelsen på EXPO 2005 i Nordisk Ministerråds lokaler i København. Den endelige organisasjonsmodellen ble fremlagt for styret våren 2004. I løpet av 2004 ble sekretariatet utvidet og bestod av til sammen fem medarbeidere. Tre av disse hadde hatt sentrale roller under EXPO 2000 og hadde således verdifull erfaring. Ingen hadde imidlertid erfaring med japansk språk og kultur, noe som var en ulempe.

Høsten 2004 rekrutterte sekretariatet i samarbeid med arbeidsgruppens medlemmer guider til å arbeide i paviljongen. Det ble lagt vekt på at guidene skulle beherske det japanske språket og samtidig være gode ambassadører for de nordiske landene. Derfor satset man på nordiske studenter som hadde bodd eller studert i Japan og japanske studenter som studerte nordiske språk. Av totalt 200 søkere ble det rekruttert 18 guider til paviljongen, 4 av disse var norske.

Organiseringen av den nordiske EXPO organisasjonen:



2. Budsjett og finansiering

Alle de nordiske land understreket viktigheten av å overholde det vedtatte budsjettet på 55 mill. DKK. Dette innebar en meget tett økonomistyring, et ansvar som ble tillagt styret. Det ble tidlig i prosjektet avsatt en budsjettreserve på 5 mill. DKK til uforutsette utgifter. I følge Deloitte's sluttregnskap var det per 31.12.05 en gjenstående reserve på 5,3 mill. DKK. Beløpet vil tilbakeføres til de enkelte land etter at dansk riksrevisjon har gjennomgått regnskapene, trolig i juli 06. For Norges del innebærer dette 1,25 mill. DKK.

Styret bestemte at man skulle gå for fem separate nasjonale dager og i tillegg arrangere en nordisk dag. Nordisk Ministerråd hadde ansvaret for den nordiske dagen. Det ble satt av 100 000 DKK til hver av de seks dagene over det nordiske fellesbudsjettet.

De fem nordiske landene hadde ulike finansieringsmodeller. Mens Norges deltagelse var 100% finansiert med offentlige midler, hadde eksempelvis Sverige et regjeringsvedtak på at minst 50% av beløpet måtte finansieres av næringslivet.

Ulike finansieringsmodeller bød på utfordringer i det nordiske samarbeidet og på nasjonalt nivå. Enkelte av de norske bidragsytere var eksempelvis ikke komfortable med at

departementenes bidrag i sin helhet gikk med til grunnfinansieringen av den nordiske paviljongen, og ikke til aktiviteter knyttet til den norske deltakelsen.

3. Organisering av arbeidet i Norge

NHD koordinerte arbeidet med Norges deltakelse på EXPO, et ansvar som var tredelt:

- Ivareta Norges interesser i det nordiske prosjektet.
- Initiere norske aktiviteter i den nordiske paviljongen.
- Arrangere Norges dag 11. april.

NHD hadde styrelederfunksjonen i det nordiske styret og to representanter i arbeidsgruppen. Det ble avholdt 13 styremøter og 8 arbeidsgruppemøter, de fleste i København. I tillegg deltok NHD i enkelte ad hoc-møter med det danske firmaet, Bysted, som stod for konseptutviklingen.

Høsten 2003 ble det etablert en referansegruppe ledet av NHD med representanter fra de øvrige seks departementene som bidro i finansieringen av deltakelsen på EXPO 2005 (MD, OED, KD, LMD, UD og FKD). Referansegruppens oppgave var å komme med innspill til utforming av budskap og konsept for den nordiske paviljongen og senere å initiere og koordinere politiske besøk og andre norske aktiviteter knyttet til EXPO. Det ble avholdt til sammen seks møter i referansegruppen.

NHD var gjennom hele prosjektperioden i god og konstruktiv dialog med den norske ambassaden og Innovasjon Norge i Tokyo. Da det i en periode var stor utskiftning av sentrale medarbeidere både ved ambassaden og Innovasjon Norge, var det spesielt viktig med relativt hyppige møter, primært i form av videokonferanser. Denne møteformen viste seg å være hensiktsmessig for informasjonsflyten og gav muligheter for avklaring av viktige spørsmål der flere parter var involvert. I tillegg til dette fant det sted enkelte fe planleggingsmøter i Oslo og Tokyo der sentrale prosjektmedarbeidere fikk anledning til å bli kjent og legge grunnlaget for et godt samarbeid.

Det ble fra NHDs side arbeidet med å skaffe publisitet om den nordiske paviljongen. Responsen fra norsk presse var ikke stor, men arbeidet resulterte i to artikler i Aftenposten som omhandlet Norges deltakelse på EXPO 2005. I forbindelse med åpningen skrev også næringsministeren en kronikk i VG.

4. NHDs kommentarer

Et prosjekt med så mange involverte, både på norsk og nordisk nivå innebærer organisatoriske utfordringer. I starten kunne det i større grad vært fokusert på å formidle til den enkelte aktør hva realistiske forventninger til et prosjekt av denne karakter kunne være. En gjennomgående utfordring både for den norske og den nordiske prosjektorganisasjonen var å ivareta balansen mellom de ulike interessentene og oppdatere de involverte med relevant informasjon.

Den viktigste erfaringen i forhold til fremtidig deltakelse er, slik NHD ser det, å komme i gang med planleggingen på et tidligst mulig tidspunkt. Dette er en kritisk faktor for å lykkes med en god organisering.

Samarbeidspartneres kommentarer til organisering

Den sene beslutningen om Norges deltakelse har vært en utfordring for arbeidet med forberedelsene til EXPO 2005. Spesielt i den tidlige fasen av det forberedende arbeidet tyder tilbakemeldingene fra involverte aktører i Norge på at organiseringen kunne vært bedre. Tilbakemeldingene viser imidlertid også at på tross av at det var dårlig tid har mange sider av organiseringen fungert godt.

Noen av aktørene viste til at NHD fungerte meget godt som sekretariat for planleggingen og forberedelsene av de norske markeringene. Det ble imidlertid påpekt at NHD kunne hatt et tydeligere koordineringsrolle. Noen departementer pekte også på at kontakten med NHD har vært varierende. Enkelte var svært fornøyde, mens andre fant at de fikk manglende oppfølging. Spesielt de som ikke følte seg bra nok representert i den nordiske paviljongen, i forhold til den innsats de la i utforming av paviljongen, var kritiske. Dette viser at det er en utfordring å organisere en nordisk paviljong der hvert av landene får sine respektive behov og ønsker godt ivaretatt.

Noen aktører peker på at det svært tett opp til EXPO start kunne være vanskelig å vite hvem de skulle kontakte. Tatt i betraktning at prosjektet involverte 5 ulike land, oppfattet de fleste at det gikk rimelig bra.

V. Utforming av tematisk profil og valg av konsept

Det ble foreslått at man skulle komme frem til en tematisk profil som samtlige land kunne stå inne for i arbeidsgruppens møte den 18. juni 2003. I løpet av høsten 2003 ble tema konkretisert og tilbud for konseptutforming innhentet.

1. Norske interesser

I møte med den norske referansegruppen 27. august 2003 orienterte NHD om prosessen på nordisk nivå og ba de involverte departementer å komme med innspill til aktuelle tema for utstillingen. NHD sammenstilte og videreformidlet disse innspillene til den nordiske arbeidsgruppen. Hovedtema for EXPO 2005 var "Natures Wisdom", et tema som passet godt med nordiske verdier. I prosessen understreket NHD viktigheten av å ha fokus på målgruppen ved forslag til tema. Den japanske EXPO organisasjonen hadde på dette tidspunkt estimert at en overveiende andel av de besøkende ville være skoleungdom og husmødre. Over 90 prosent ville være japanere. Referansegruppens oppfatning var at det viktigste med den norske deltakelsen var å nå næringsliv og forskningsmiljøer, samt bygge nettverk mellom offentlige myndigheter og næringsliv. Innspillene reflekterte denne holdningen.

Basert på innspillene fra departementene utformet NHD en matrise som oppsummerte de norske posisjonene (se under). Matrisens to dimensjoner var henholdsvis temaene gitt fra den japanske organisatoren ("Natures Matrix", "Art of Life", "Development of Eco-Communities") og forslag til hovedtema basert på departementenes innspill (Nordisk livsstil, nordisk miljø, nordisk innovasjon og teknologi, nordisk kultur). Matrisen ble utgangspunktet for diskusjon i den nordiske arbeidsgruppens møter i august og september 2003.

	Nature's Matrix	Art of Life	Development of Eco-Communities
Nordisk livsstil	Bærekraftig livsstil: Enkeltmenneskets interaksjon med naturen	Kombinasjonen arbeid, familie og fritid: Likestilling og familie	Bærekraftig livsstil; samspill mellom natur og industri/produksjon
Nordisk miljø	Naturforvaltning og naturoplevelser	Nordisk mat og matvaretrygghet	Bærekraftig og langsiktig forvaltning av ressurser i villmark og hav Fornybar energi
Nordisk innovasjon og teknologi	Biomedisinsk forskning og funksjonell genomikk Materialteknologi Marin bioteknologi	IKT og bioteknologi gir nye muligheter	Bærekraftig produksjon Energiteknologi Miljøteknologi
Nordisk kultur	Samspill menneske & natur Nasjonal og internasjonal solidaritet (Fredsarbeid og u-hjelp)	Kultur Design	Bærekraftig naturforvaltning fremmer nordisk samarbeid

I det videre arbeidet med utviklingen av det nordiske konseptet hadde NHD regelmessige møter med referansegruppen for å få ytterligere innspill til konseptutforming og for å informere om den nordiske prosessen.

2. Nordisk konsept

Etter diskusjonen av landenes innspill til tema fikk Norge oppdraget å utarbeide et dokument som beskrev en omforent oppfatning av det tematiske innholdet i den nordiske utstillingen. Parallelt ble Danmark bedt om å utarbeide evalueringskriterier for konseptforslag. Nevnte dokumenter ble grunnlaget for en forespørsel utsendt fra hvert av landene til et utvalg bedrifter som ble bedt om å komme med forslag til konsept og å gi et tilbud på utarbeidelse av den nordiske paviljongen på EXPO 2005.

I temaprofilen for den nordiske utstillingen ble det fremhevet at man ønsket å fokusere på å profilere det moderne Norden som en samlet enhet. Videre ble det lagt vekt på at utstillingen skulle fremstille Nordens image gjennom å spille på følelser og skape opplevelser, og at den ikke skulle fremstå som en produktutstilling.

Bysted og Nordic Partnership ble valgt fordi de hadde et tiltalende konsept for utstillingen. De imponerte spesielt med sin nordiske forankring, sitt japanske nettverk og sterke fokus på prosess og budsjett. Et gjennomarbeidet restaurantkonsept samt hensyn til næringslivets behov trakk opp helhetsinntrykket.

Etter at konseptutvikler var valgt og kontraktsforhandlingene igangsatt begynte konkretiseringen av tematikken og konseptet for den nordiske paviljongen. Arbeidsgruppen var meget aktiv i denne fasen og møttes tre ganger i København på nyåret 2004 for å formidle innspill til Bysted. I mars 2004 ble man enige om å arbeide videre med konkretiseringen av følgende tema for den nordiske utstillingen:

- Sustainable/Renewable Energy
- The Nordic People and the Sea
- Nordic Way of Life
- Sustainable Forestry
- Nordic Design

I tillegg til hovedutstillingen bestod publikumsdelen av paviljongen av en cafe' med en meny basert på nordiske råvarer og en butikk med nordiske gaveprodukter.

3. NHDs erfaringer

I den nordiske prosjektorganisasjonen var det betydelig fokus på nordisk balanse i utstillingskonseptet under hele planleggingsperioden. Formålet var å finne en balanse mellom de ulike nasjonale interessene, finne frem til en profil som føltes nordisk og utvikle en utstilling som alle landene kunne identifisere seg med. Dette viste seg å være en utfordring.

Tatt i betraktning prosjektets begrensede budsjett og tidsramme var det NHDs oppfatning at valget av Bysted som konseptleverandør ville tjene norske interesser. Firmaet var solid og velrenommert og hadde hatt suksess med Danmarks deltakelse på verdensutstillingen i Hannover 2000. Departementet var også positive til at en norsk designer var en del av det nordiske nettverk og forutsatte at dette ville bli et effektivt kontaktpunkt for Norge inn mot Bysted, og på den måten medvirke til at norske interesser ble ivaretatt.

Bysted innfridde i stor grad forventningene. Paviljongen ble en publikumsmessig suksess, budsjettene ble overholdt og tilbakemeldingene fra besøkende var stort sett positive. På enkelte områder, spesielt i forhold til fisk og sjømat, ser vi i imidlertid at norske interesser ikke ble godt nok ivaretatt.

En faktor av betydning var at det nordiske nettverket til Bysted ikke ble fulgt opp og hadde en marginal eller ingen rolle i den endelige prosjektutformingen. For NHD betydde dette at vi måtte bruke mye energi gjennom hele prosessen på å ivareta de norske interessene. NHD oppfattet at Bysted var svært opptatt av å sikre bidrag fra næringslivet som kunne løfte utstillingens kvalitet uten at det fikk budsjettmessige konsekvenser. Bysted kunne med fordel vært tydeligere i sin prosjektbeskrivelse på at vesentlige bidrag fra næringslivet var en forutsetning for å implementere deres prosjektmodell.

En medvirkende årsak til at kommersielle interesser fikk relativt stor plass, var at Sverige og Finland baserte sin finansieringsmodell på betydelige bidrag fra næringslivet. De firma som bidro med flere millioner til grunnfinansieringen, bidro også med betydelig input til visualiseringen av de utvalgte temaene.

Det nordiske sekretariatet overlot mye av ansvaret for å følge opp den nordiske balansen og de enkeltes lands innspill til Bysted. Resultatet ble uheldigvis for Norge at fisk og sjømat ikke fikk den synligheten som var ønsket og forventet. Etter press fra Norge og Island ble dette derfor en sak for styret kort tid før åpningen av EXPO, vinteren 2005. Styret gav det nordiske sekretariatet i oppdrag å sørge for at norske og islandske fiskeriinteresser ble bedre ivaretatt. Etter dette kom det på plass noe mer materiale for visualisering av dette tema i utstillingen (gratis postkort og en film som ble vist regelmessig i paviljongen) og restauranten. Det fremkommer imidlertid av tilbakemeldingen fra FGD at norsk fiskerinæring ikke fikk god nok synlighet.

I paviljongens butikk var det få norske produkter sammenliknet med eksempelvis finske. NHD bruke mye tid på å identifisere de norske produktene og forsøke gjennom flere kanaler å skaffe til veie flere. Norsk Designråd var blant annet involvert i dette arbeidet. Det viste seg imidlertid være tidkrevende og kostbart å ta inn produkter som ikke tidligere var inne på det japanske markedet. Mange av produsentene som initielt viste interesse var små og hadde ikke muligheten til å påta seg disse kostnadene.

Norske produkter var desto mer synlige i kafeen. EFF tok fra starten en aktiv rolle i utformingen av menyen og bidro til at norsk sjømat kunne ses, luktes og smakes i paviljongen.

Manglende nasjonal profilering var tidlig i prosessen en hovedinnvending mot en samlet nordisk deltakelse. Derfor ble det på et tidlig tidspunkt bestemt at man skulle presentere felles nordiske tema. Å skape en paviljong som alle fem land og deres ulike interessegrupper kunne kjenne seg igjen i var kanskje den aller største utfordringen i det nordiske prosjektet.

Samarbeidspartneres kommentarer til tematisk profil og valg av konsept

NHDs kontakt med EXPO-sekretariatet, Bysted, nordisk styringsgruppe og referansegruppen i Norge har fremstått som god, men det er pekt på at noen norske interesser ikke nådde godt nok frem. I en prosess der ulike sektorer i fem land skal være representert ble profilen på paviljongen svært generell. Det felles nordiske var for noen veldig positivt. Det ble imidlertid påpekt at dette ikke ble fullt utnyttet.

Tilbakemeldingene viser at enkelte aktører føler seg forbigått. Dette gjelder spesielt de som hadde lagt ned mye arbeide i å komme med innspill som ikke ble tatt i bruk i tilstrekkelig grad. Flere aktører pekte imidlertid på at Norge burde være tydeligere profilert ved en eventuell deltakelse i kommende EXPO og fremholdt at dersom finansieringen tillater det, vil en separat paviljong være en fordel.

Typisk for tilbakemeldingene er også at de aktørene som representerte et bredt felt av interesser var mer fornøyde og mente paviljongen ga et godt bilde av Norge, enn de aktørene som representerte en sektor. Flere pekte på at souvenirbutikken hadde få norske produkter og at restauranten burde hatt mer norsk mat. Videre ble det pekt på at det var vanskelig å få et miljøfaglig stempel på paviljongen. Tilbakemeldingene peker mot at norsk reiseliv og sjømat ikke ble godt nok presentert i den nordiske paviljongen. Spesielt for sjømat var dette uheldig fordi EFF og FKD hadde lagt ned betydelige ressurser i EXPO.

VI. Involvering av næringslivet

1. Nordisk modell for bruk av VIP-lokalene

Den nordiske paviljongen inneholdt en utleieavdeling for seminarer og mindre utstillinger (med plass til 50 personer). Alle de nordiske landene hadde ambisjoner om å bruke VIP-lokalene aktivt gjennom utstillingsperioden. Antall dager ble fordelt mellom de fem landene slik at Norge hadde 40 dager til disposisjon. Det var opp til det enkelte land å markedsføre og selge disse dagene. Som følge av Norges finansieringsmodell, ble norske bedrifter tilbudt å bruke paviljongen gratis (og måtte kun dekke utgifter i forbindelse med vask og bevertning).

Andre land valgte en modell der bedriftene betalte for å bruke lokalene. Det viste seg å være vanskeligere å leie ut lokalene enn først antatt og mange dager, spesielt gjennom sommeren ble VIP-lokalene lite brukt.

2. Norske aktørers rolle

En sentral oppgave for NHD var å informere norsk næringsliv om deltakelsen på EXPO og invitere til bruk av paviljongen. Både nærings- og handelsministeren og departementsråden hadde møter med næringslivet og deres organisasjoner for å informere om EXPO, og diskutere mulighetene dette ga norske bedrifter.

Næringslivet signaliserte tidlig at det mest interessante for dem var å engasjere seg i forbindelse med politiske besøk til EXPO og Japan. Det ble derfor en viktig oppgave for NHD å forankre deltakelsen i regjeringen og de andre departementene og initiere politiske besøk med ulik faglig vinkling.

NHD oppfordret også norske bedrifter til å delta aktivt i utformingen av det nordiske konseptet. Wallenius Wilhelmsen og Borregaard meldte sin interesse, og NHD fulgte opp deres engasjement mot den nordiske organisasjonen.

For å nå ut til norske bedrifter i Japan, bevilget NHD Nærings- og profileringsmidler til ambassaden for å opprette en EXPO-arbeidsgruppe under Norsk Japansk handelskammer i Tokyo (NCCJ). Arbeidsgruppen hadde som oppgave å formidle informasjon om den norske deltakelsen på EXPO 2005 og initiere aktiviteter fra norske bedrifter med interesser i Japan.

Det ble våren 2004 avholdt et informasjonsmøte om EXPO 2005 for organisasjoner som kunne tenkes å ha interesser i prosjektet. Oppmøtet og interessen var bra, men få av ideene ble realisert. En årsak til det var at den norske finansieringsmodellen ikke inkluderte midler til aktiviteter under utstillingsperioden. En annen årsak var også at det i 2005 var svært lite tilgjengelige midler på UDs budsjett for presse, kultur og informasjon (PKI).

Samarbeidet med Innovasjon Norges kontor i Tokyo ble tidlig etablert, og Innovasjon Norges hovedkontor ble etter hvert en sentral samarbeidspartner for NHD. Innovasjon Norges oppgave var å være koordinator for norske næringslivsaktiviteter i forbindelse med EXPO. Frem til Innovasjon Norges rolle i prosjektet ble avklart brukte NHD ressurser på å informere og involvere næringslivet og deres organisasjoner i prosjektet. For å unngå uklarhet og dobbeltkommunikasjon overfor næringslivet burde denne oppgaven ligget hos Innovasjon Norge fra prosjektets start. Når Innovasjon Norge først fikk avklart rollen som koordinator gjorde de imidlertid en svært god jobb overfor næringslivet.

4. NHDs erfaringer

Sammenliknet med EXPO-deltakelsen i Hannover var markedsføringen av Norges deltakelse på EXPO 2005 en takknemlig oppgave ved at grunninvesteringen var besørget med offentlige midler. I så måte var det opp til næringslivet å benytte seg av ferdige, gratis fasiliteter på verdensutstillingen.

Det viste seg likevel utfordrene å fylle opp dagene i VIP-avdelingen med aktiviteter. Hvorvidt dette skyldes dårlig markedsføring av tilbudet eller at norske bedrifter ikke så seg tjent med å

bruke fasilitetene i paviljongen er vanskelig å si. NHD hadde nok ønsket en mer aktiv drahjelp fra norsk-japansk handelskammer (NCCJ) som hadde fått prosjektmidler fra NHD for å mobilisere norske bedrifter i Japan til aktiviteter i paviljongen. Videre var uklareheten om Innovasjon Norges rolle og diskusjonen omkring betaling for deres tjenester en utfordring i planleggingsarbeidet.

Det er likevel NHDs oppfatning at norsk næringsliv hadde god anledning til å gjøre seg kjent med den norske deltakelsen på EXPO. Avstanden til Japan og generell begrenset interesse fra næringslivet for verdensutstillinger er nærliggende forklaringer til den relativt begrensede interessen fra norske bedrifter. Situasjonen var for øvrig liknende i de øvrige nordiske land.

Samarbeidspartneres kommentarer om involvering av næringslivet og Innovasjon Norges rolle

Flere aktører følte seg svært godt ivaretatt og involvert. Tidspresset var også her nevnt som det største hinder for en bredere næringslivsmobilisering. Om beslutningen om norsk deltakelse hadde vært tatt tidligere, kunne Innovasjon Norge og NHO hatt mulighet til å jobbe mer aktivt mot næringslivet, og flere aktører kunne blitt involvert.

Det ble også fremhevet at de private aktørene burde vært mer engasjerte i EXPO og blant annet benyttet seg av VIP-fasilitetene i større grad.

Flere tilbakemeldinger pekte på at rollefordelingen mellom Innovasjon Norge og NHD ble for sent definert. For eksempel skulle Innovasjon Norge Tokyo fått et tydeligere mandat tidligere. Etter at det ble definert, fungerte Innovasjon Norge svært bra og gjorde en veldig god jobb. Noen pekte på at det i fremtiden kan være nødvendig å ha en ekstern person som jobber på heltid med EXPO, eventuelt kan en opprette en prosjektstilling for å sikre koordinering og ledelse av arbeidet.

VII. Gjennomføringsfasen

1. Besøkstatistikk

Den nordiske paviljongen ble i løpet av de seks månedene utstillingen var åpen besøkt av 2,3 millioner mennesker. Det tilsvarer 10 prosent av de besøkende på EXPO 2005 og i gjennomsnitt 12 000 gjester hver dag. Bysted hadde på forhånd estimert et sted mellom 8 000 og 12 000 besøkende hver dag. Den nordiske paviljongen var med andre ord en publikumsmessig suksess og hadde eksempelvis flere besøkende enn den amerikanske paviljongen.

I løpet av utstillingsperioden deltok 410 besøkende i en spørreundersøkelse om hvordan de opplevde den nordiske paviljongen. En stor majoritet av de besøkende tilbrakte mellom 10 og 29 minutter i paviljongen. Dette er relativt lang tid sammenliknet med de øvrige 80 paviljongene, og en god indikasjon på at publikum fant utstillingen interessant. Dette bekreftes også i tilbakemeldingen fra publikum der så mye som 73 prosent av de besøkende hadde et positivt inntrykk av paviljongen og hvordan temaene ble formidlet. 49 prosent

rangerte den nordiske paviljongen mellom 8 og 10 på en skala fra 1 til 10 der 10 var høyest. Av de enkelte utstillingselementene falt presentasjonen av de nordiske land i inngangspartiet, Nordic Way of Life, designutstillingen og Launching a Ship best i smak.

59 prosent av de spurte sa de hadde blitt mer interessert i å besøke de nordiske landene som turister etter å ha sett utstillingen. Dette til tross for at turisme ikke var et eget tema i utstillingen.

2. Planlegging av norske aktiviteter

I planleggingen av norske aktiviteter knyttet til EXPO var det fra NHDs ståsted viktig at dette ikke skulle bli et engangsstunt, men en del av en langsiktig strategi for å styrke det bilaterale nærings samarbeidet med Japan. Derfor var en viktig oppgave for NHD å gjøre deltakelsen til et felles prosjekt der de enkelte aktørene hadde viktige roller og ansvar i forhold til å nå denne målsetningen. Sentralt i dette arbeidet var en bilateral forskningsavtale mellom Norge og Japan som ble signert i 2003. Avtalen fokuserer på utvalgte områder som ny energi, miljø- og materialteknologi og matvaresikkerhet og berører flere departementers ansvarsområder. Norges Forskningsråd og Innovasjon Norges kontor i Tokyo bidro med verdifull faglig rådgiving overfor NHD og de øvrige departementer i arbeidet med å lage et seminarprogram med utgangspunkt i forskningsavtalen. Gjennom en grundig planlegging og koordinering av de mange politiske besøkene til Japan under verdensutstillingen hadde man en unik mulighet til å bringe det eksisterende samarbeidet over i en ny fase.

Denne strategien passet godt sammen med næringslives behov. I møter med representanter fra næringslivet kom det klare signaler på at det var ønskelig med politiske besøk spisset mot enkelte bransjer, og at det ikke var ønskelig å forsøke å favne om alle aspekter ved norsk-japansk nærings samarbeid. I dialog med Innovasjon Norge og referansegruppen fikk man på nyåret på plass en plan for norske arrangementer knyttet til EXPO som involverte politisk deltakelse:

- 11. april. Norges Dag. HKH Kronprinsregenten og nærings- og handelsministeren, fokus på bl.a sjømat, miljøvennlig energi og design
- 22. april. Statssekretær, OED, energiseminar med tema energiforsyning og deregulering av energimarkedet
- 19 – 20. mai. Nærings- og handelsministeren med fokus på maritime næringer og miljø (MD involvert i planleggingen)
- 26. mai. Utdannings- og forskningsministeren, forskningsseminar med tema hydrogen og materialteknologi grunnforskning
- 22. juni. Fiskeri- og kystministeren, seminar om trygg sjømat
- 1-2. juli. Barne- og familieministeren, Nordens Dag på EXPO, seminar om likestilling

EXPO var lokalisert utenfor Nagoya, ca to timer med hurtigtog fra Tokyo. Avstanden fra Tokyo hadde stor betydning for at næringslivets interesse for å benytte paviljongen til seminarer var begrenset. I forbindelse med flere av de nevnte politiske besøkene, var det nødvendig å legge enkelte av arrangementene til Tokyo av hensyn til oppslutning fra japanske samarbeidspartnere. Hva som kom ut av Norges deltakelse på EXPO, kan derfor ikke måles kun ut fra norske aktiviteter i paviljongen, men må ses i sammenheng med øvrige aktiviteter i Tokyo og Nagoya i utstillingsperioden. Med den status offisielle besøk har i Japan bidro disse klart til å øke nytten for næringsliv og akademia.

3. Norges dag

Norges dag 11. april markerte høydepunktet i rekken av politiske besøk og andre arrangementer i utstillingsperioden. Besøket ble frontet av HKH Kronprinsregenten og nærings- og handelsministeren og medfølgende næringslivsdelegasjon bestående av 60 representanter fra norske bedrifter og organisasjoner. Hundreårsmarkeringen for de bilaterale forbindelsene med Japan ga en fin ramme rundt besøket.

Når det gjaldt gjennomføringen av Norges Dag (og øvrige politiske besøk) hadde ambassaden i Tokyo en nøkkelrolle og var sterkt medvirkende til at besøket ble vellykket.

Detaljplanleggingen og den daglige kontakten med det nordiske og det japanske EXPO-sekretariatet tok ambassaden seg av. NHD er inneforstått med at dette innebar en stor arbeidsbelastning for ambassaden. Det nordiske EXPO sekretariatets sene ankomst til Japan og deres manglende kjennskap til landet opplevdes av ambassaden som uheldig. Avstanden fra Tokyo til Nagoya, samt det faktum at Norge var et av de første landene som gjennomførte sin nasjonale dag, gjorde planleggingen ekstra krevende.

Kulturprogram på Norges dag

NHD bevilget 700 000 NOK til kulturprogrammet under Norges dag. Ansvaret for utformingen av programmet ble delegert til ambassaden i Tokyo.

Åpningsprogrammet for Norges dag omfattet norsk musikk ved Ole Edvard Antonsen, Atle Halstensen og Silje Nergaard. Dette ble etterfulgt av konserter med Tord Gustavsen Trio, Farmers Market, Atomic og Thomas Strønen.

Dessverre var oppslutningen blant publikum under forventet. Forklaringen var delvis at arrangørene hadde lagt tidspunktet for åpningsseremonien til tidlig formiddag, og dels en overdimensjonert arena som det var vanskelig å fylle. Videre var Norges nasjonaldag blant de første, i en periode med uvanlig kaldt vær hvor publikumsopplutningen var langt under det som var estimert. De fleste land med nasjonaldager i denne perioden opplevde tilsvarende lave opplutning om sine arrangementer.

I Tokyo pågikk imidlertid en meget godt besøkt norsk jazz-uke før, under og etter besøket. Denne jazz uken ble mulig som følge av nevnte midler fra NHD. I tillegg hadde en rekke av de øvrige arrangementene under besøket norsk jazz som bærende elementer.

Kronprinsbesøket i forbindelse med Norges dag gikk over fire dager (to dager i Nagoya og to i Tokyo) og hadde fokus på følgende hovedtema:

Miljø og energi

Temaet er en av hovedprioriteringene i forskningsavtalen mellom Norge og Japan og også hovedtema for EXPO 2005. Kronprinsregenten åpnet et seminar om fornybar energi på ambassaden 12. april og nærings- og handelsminister Brende holdt hovedinnlegget. En rekke norske og japanske energiselskaper deltok på seminaret som var fulltegnet. Innovasjon Norge arrangerte i tillegg studieturer og sosiale anledninger som ga rik mulighet for kontaktskaping.

Likestilling

Seminaret om likestillingsspørsmål knyttet til arbeidslivet var det tredje bilaterale likestillingsseminar arrangert av Norge og Japan. Kronprinsregenten skulle ha åpnet seminaret, men ble forsinket på vei til Japan og hans åpningsinnlegg ble lest av ambassadør

Grutle. Et av hovedinnleggene ble holdt av nærings- og handelsminister Brende. Seminaret fant sted i Nagoya og fikk stor oppmerksomhet i japanske medier.

FN og utviklingssamarbeid

Et seminar om FNs tusenårsmål ble holdt i samarbeid med FN-universitetet i Tokyo. Arrangementet inngikk i en langsiktig prioritering i forhold til det politiske samarbeidet med Japan med særlig vekt på utviklingspolitiske spørsmål. Kronprinsregenten åpnet seminaret, og nærings- og handelsminister Brende holdt et av hovedinnleggene.

Design

Nærings- og handelsminister Brende åpnet designutstillingen "Extreme North" som hadde Japan som første stopp på en internasjonal turné. Utstillingen viste et stort utvalg produkter i alle kategorier utformet for å spille på lag med et tøft og utfordrende klima. Den ble kombinert med møbelutstillingen "Northern lights" som presenterte norsk stoldesign gjennom de siste 50 år. Det ble også gjennomført et påfølgende designseminar i samme lokaler med deltagelse fra blant annet Norsk Designråd og Norsk Form. Utstillingen "Extreme North" inngikk i en langsiktig satsning på promotering av norsk design og arkitektur i Japan.

Turisme

Det ble arrangert et fagseminar for japanske turoperatører med deltagelse fra nærings- og handelsminister Brende.

Sjømat

I regi av Tokyo-kontoret til EFF og i nært samarbeid med ambassaden stilte Kronprinsregenten og nærings- og handelsministeren opp i en rekke sammenhenger (skolebesøk, tegnekonkurranser, oppskriftskonkurranser, fagseminar, norsk mat-uke i Nagoya) for å skape positiv oppmerksomhet omkring norsk sjømat. Andre viktige mål var å bidra til å styrke norske eksportørers kontakter med japanske kunder og å skape oppmerksomhet i Norge omkring Japan som marked. Endelig bidro norsk sjømat til å gi de to mottagelsene som ble arrangert under besøket en ekstra kvalitet.

4. Andre næringslivsaktiviteter

Norske bedrifter stod for åtte seminarer/ kundepleiearrangementer i VIP-lokalene, noe som tilsvarte 19 prosent av det totale antall seminarer. Følgende norske selskaper var involvert: Wallenius Wilhelmsen, Scan-Wafer AS, Dyno Nobel AS, Tomra AS, Elkem Japan og Conpart AS.

NHD og Innovasjon Norge arbeidet ut fra en felles ambisjon om at EXPO-prosjektet skulle kobles tett opp mot prioriterte fokusområder i det norsk-japanske næringsssamarbeidet for å få langsiktige virkninger.

Innovasjon Norge Tokyo vil følge opp følgende prosjekter innen følgende områder som direkte resultater av Norges deltagelse på EXPO 2005:

- Integrasjonsteknologi sykehusdrift
- Naturgass; LNG
- LCD-skjermteknologi
- Fornybar energi
- Deregulering av kraftmarkeder/kjøp og salg av elektrisk kraft

5. NHDs erfaringer

Pressestatistikk utarbeidet av sekretariatet viser at Norge er det av de nordiske land som har hatt hyppigst presseomtale i japanske medier. Interessant er det også at vi i motsetning til våre nordiske naboer har mange presseoppslag utover Norges dag. Dette er en indikasjon på at vi har lyktes i å skape interesse for Norge og norsk næringsliv gjennom de mange politiske besøk til Japan gjennom utstillingsperioden. Norge var det eneste landet som involverte flere departementer i planleggingen. Dette har som nevnt i organisasjonskapitlet medført enkelte utfordringer, men har på den annen side gitt oss muligheten til en bred satsing som berører mange fagområder i samarbeidet mellom Norge og Japan.

Hva deltakelsen på EXPO og de enkelte arrangementene har betydd for norsk næringsliv, er vanskelig å vurdere. Den direkte effekten har vært begrenset, men de gjennomførte aktivitetene må ses som investeringer i et langsiktig perspektiv, og resultatene vil nødvendigvis la vente på seg. Innovasjon Norge peker i sin rapport på følgende oppnådde resultater etter næringsrelaterte aktiviteter i forbindelse med Norges deltakelse på EXPO:

- Økt samarbeid mellom japanske og norske forbindelser
- Styrking av norsk tilstedeværelse i Japan
- Økt aktivitet/oppdragsmengde for Innovasjon Norge i Tokyo.

Samarbeidspartneres kommentarer til Norges dag og andre arrangementer

Tilbakemeldingene viser at alle involverte aktører fant at Norges dag var svært vellykket, og at mange interesser ble godt representert. Spesielt positivt var det at norsk sjømat som ble litt tilsidesatt i paviljongen fikk god profilering under Norges dag.

VIP-fasilitetene i paviljongen var gode, men kunne ha blitt brukt i større grad. For næringslivet og profileringen av Norge generelt sett var det viktig at norske politikere og spesielt kronprinsen besøkte paviljongen. Koblingen med Norges dag og andre næringslivsarrangementer i Tokyo og Nagoya fungerte veldig bra. Selv om det kostet å være med ga det gode resultater for de som brukte paviljongen i form av bilaterale kontakter med japansk næringsliv og kraft av profilering av Norge og norsk næringsliv. Tilbakemeldingene vise videre at flere aktører var fornøyde med støtten de fikk fra staben som jobbet med EXPO i forbindelse med arrangementer de hadde under EXPO.

VIII. Oppsummering og konklusjoner

Vi har i denne rapporten presentert NHDs syn på planleggingen og gjennomføringen av prosjektet, og hvordan norske interesser har blitt ivaretatt. På noen områder har resultatet overgått forventningene, mens på andre områder lyktes vi ikke helt. For Norges del vil vi oppsummere de viktigste styrkene og svakhetene ved den nordiske deltakelsen slik:

Suksessfaktorer:

- Utstillingen fengte publikum og paviljongen fikk svært gode besøkstall
- Personlig guiding av japansktalende studenter ble høyt verdsatt av de besøkende
- Godt fungerende uformelt nordisk nettverk mellom arbeids- og styregruppens medlemmer
- Norges finansieringsmodell gjorde det lettere å ivareta ulike aspekter ved det norsk-japanske samarbeidet ved at de involverte fagdepartementene følte eierskap til prosjektet
- God økonomistyring gjennom hele prosjektperioden
- Grundig planlegging og koordinering av de mange politiske besøkene til Japan under verdensutstillingen styrket det eksisterende samarbeidet og ga en unik mulighet til å bygge videre på en langsiktig strategi for nærings- og forskningssamarbeid med Japan
- God pressdekning i Japan
- Verdifull kompetanse om verdensutstillinger ble tilført prosjektet da Innovasjon Norges fikk sitt mandat og oppnevnte en prosjektleder
- Ambassaden og Innovasjon Norge i Tokyo spilte en viktig rolle i gjennomføringsfasen. Både språkkunnskaper, lokalkunnskaper og kontakter var til meget stor nytte for gjennomføringen av store arrangementer

Svakheter:

- Nordisk modell gikk på bekostning av nasjonal profilering
- Liten interesse fra norsk næringsliv
- Liten interesse fra norske medier
- Avstand og tidsforskjell til Japan som hadde betydning for det ovennevnte
- Beslutningen om deltakelse ble tatt for sent til å gjøre et grundig forarbeid og gjorde at viktige beslutninger ble tatt for sent
- Mange interessenter, både på norsk og nordisk nivå skapte forventninger som viste seg vanskelige å innfri
- Lokaliseringen av det nordiske sekretariatet og konseptutvikler Bysted i København kompliserte samarbeidet og informasjonsflyten
- Norsk fiskerinæring og reiselivsvirksomhet fikk ikke den synlighet i utstillingen som var forventet.
- Få norske produkter i paviljongens butikk
- Det var ikke avsatt midler til kulturarrangementer og arrangementer i regi av de medvirkende departementene

Hovedkonklusjonen fra samtlige nordiske land er imidlertid at deltakelsen på EXPO 2005 i Japan var en suksess. Paviljongen var blant de best besøkte, og prosjektet ble gjennomført med beskjedne midler uten budsjettoverskridelser.